

Poznámky k rozšíreniu druhu *Epipactis komoricensis* Mered'a (*Epipactis leptochila* agg.) na Slovensku

Notes on distribution of the species *Epipactis komoricensis* Mered'a (*Epipactis leptochila* agg.) in Slovakia

PAVOL MEREĎA JUN.

Centrum I, 51/15, 018 41 Dubnica nad Váhom

Topical knowledge of the distribution of *Epipactis komoricensis* Mered'a (*E. leptochila* agg.) in Slovakia is presented. The recently described species, was found during the years 1991-1997 in 5 phytogeographical districts and subdistricts of Slovakia, in cca 25 localities, the list of which is given. Morphological characters of the species are also illustrated.

V roku 1996 bol z nášho územia opísaný nový druh kruštíka - *Epipactis komoricensis* Mered'a (*Orchidaceae*) (Mereďa 1996). Podľa doterajšieho výskumu tento druh nepatrí medzi bezprostredne ohrozené taxóny našej flóry a v niektorých oblastiach sa vyskytuje častejšie. V tomto príspevku sú popri základných diakritických znakoch uvedené najmä aktuálne informácie o jeho rozšírení na Slovensku.

Morfologicky i ekologicky je kruštík komorický úzko príbuzný kruštikom z okruhu *E. leptochila*, spomedzi ktorých sa na Slovensku vyskytujú ešte druhy *E. leptochila* (Godfery) Godfery a *E. neglecta* (Kümpel) Kümpel. Charakteristickými znakmi *E. komoricensis* sú: len zriedka fialovkasto sfarbená báza byle, relatívne krátke, spravidla šikmo odstávajúce, žltó- (svetlo-) zelené listy, krátke listene, mierne fialovejúce kvety, hlboký hypochil, na báze priečne zvltný a nadol ohnutý epichil, ako i špecificky utváraná zadná časť blizny, ktorá buď smeruje hore, je úzko kužeľovitá, bez rostelovej žliazky alebo podobne ako pri *E. muelleri* Godfery smeruje k nitke peľnice (je postavená kolmo na os stĺpika). Diferenciačné znaky slovenských zástupcov okruhu *E. leptochila* sú podrobne spracované v dvoch predchádzajúcich autorových prácach (Mereďa 1996, 1998). Rozlišovanie taxónov patriacich k uvedenému okruhu je však v niektorých prípadoch a to i na našom území, značne komplikované. Pri ich determinácii je preto potrebné vychádzať z čo najväčšieho počtu určovacích znakov. Určitou výnimkou v tomto smere je len *E. leptochila* s. str. s rovným, výrazne končistým, ± konkávnym epichilom, kde nám i táto úzko vymedzená charakteristika spravidla postačuje na jeho odlišenie od iných samoopelivých kruštíkov.

E. komoricensis je doposiaľ známy len z nášho územia. Okrem publikovaných lokalít (8 lokalít v Strážovských a Súľovských vrchoch a na Muránskej planine - cf. Mered'a 1996) bol druh neskôr nájdený i v ďalších troch fytogeografických okresoch a podokresoch Slovenska: Slovenský raj, Chočské vrchy a Nízke Tatry. Celkovo bolo doteraz (počas r. 1991-1997) zaznamenaných cca 25 lokalít kruštíka komorického, pričom väčšina z nich sa vzťahuje na stanovištia s relatívne vyššou nadmorskou výškou v centrálnych pohoriach Západných Karpát.

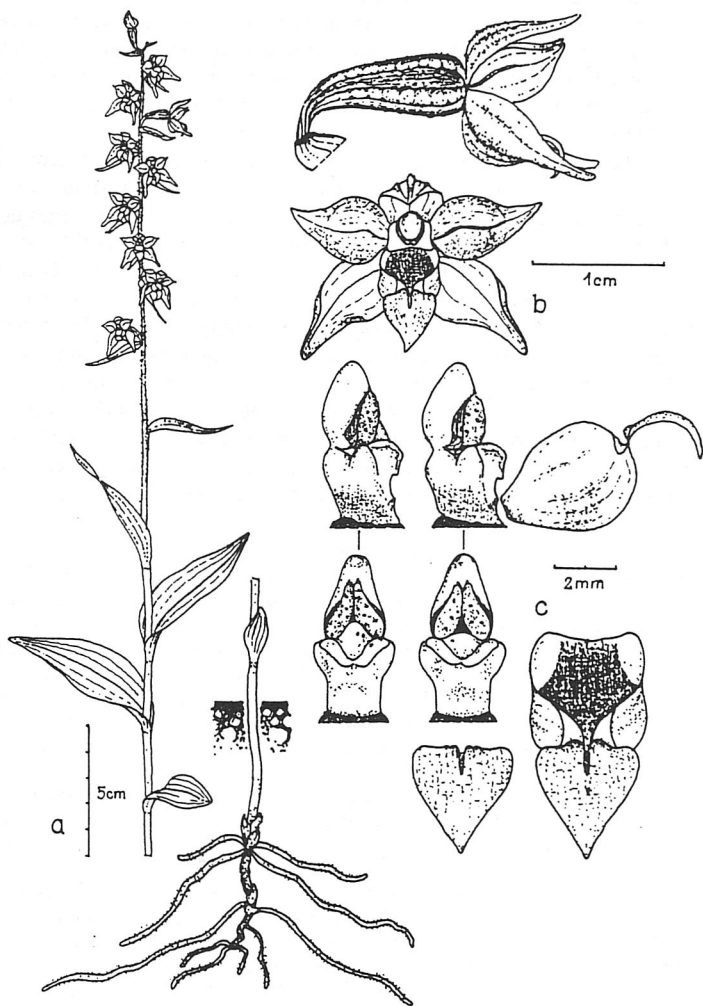
Kruštík komorický sa vyskytuje v kolínom a submontánnom stupni, v listnatých až ihličnatých lesoch na karbonátových substrátoch. Uprednostňuje najmä rozvoľnené až tienisté vápnomilné bučiny (podzväz *Cephalanthero-Fagenion* R. Tx. in R. Tx. & Oberd.), no rastie i v chladnejších bukovo-jedľovo-smrekových lesoch, prípadne v čistých smrekových monokultúrach. Okrem príbuzných kruštíkov z okruhu *E. leptochila* sa uvedený druh zvykne vyskytovať najmä spolu s *E. helleborine* (L.) Crantz, *E. muelleri* a v presvetlených (subxerothermných) porastoch spolu s *E. atrorubens* (Hoffm.) Besser.

Nedávno boli v okolí Žarnovice, vo Veľkej Fatre, v Chočských vrchoch a v Nízkyh Tatrách viacerými floristami zaznamenané lokality kruštíka, ktorý bol Vlčkom predbežne označený ako „*E. sp. Žarnovický*“ (cf. Vlčko 1996). Tento taxón je pravdepodobne totožný s *E. komoricensis* (Vlčko 1997, in verb). Totožnosť týchto populácií bude však potrebné ešte kriticky preveriť a z tohto dôvodu ich nebolo možné zahrnúť do prezentovaného zoznamu lokalít. Ako naznačujú i tieto nálezy, je pravdepodobné, že *E. komoricensis* sa vyskytuje i na mnohých ďalších lokalitách, a to najmä v strednej časti Slovenska, v pohoriach s vyhovujúcim geologickým podkladom.

V nasledujúcom prehľade sú uvedené lokality *E. komoricensis*, ktorých totožnosť bola v teréne spoľahlivo overená. Herbárové doklady neboli odoberané. V zátvorke za lokalitou uvádzam číslo štvorca siete stredoeurópskeho mapovania, rok nájdenia resp. overenia a meno nálezcu lokality, ak sa nejedná o môj nález. Fytogeografické členenie je uvedené podľa Futáka (1980); SLO = herbár Katedry botaniky PríF UK.

Zoznam lokalít

13. **Strážovské a Súľovské vrchy.** 1,5 km SVV od Timoradze, v doline S od Drieňovca, 300 m n. m. (7175; 1996-97) - 2 km SZ od Slatiny nad Bebravou, pri okraji Veľkých lúk, 560 m n. m. (7175; 1996) - Vršok Z od záveru Havránkovej doliny, exp. JV-Z-S, 470-550 m n. m. (7175; 1995-97) - PR Žihľavník-Baske, svahy okolo modro znač. turist. chodníka, pod kótou Nad vyhorelcom, 500-700 m n. m. (7175; 1994-97) - 1,5 km SSZ od Omšenia, ihršte, okolo červeno znač. turist. chodníka, exp. J, cca 620 m n. m. (7075; 1993-97) - Hoľazne, Záhumenná, 780 m n. m. (7075; 1993-96) - Vápeč, Komorice, exp. JZ-J, 600-820 m n. m. (7075; 1991-97) - 0,5 km JV od Ilavy, kóta 406 m n. m. (Harvanie), exp. SZ, cca 340 m n. m. (7075; 1993-97) (= locus classicus) - 0,5 km S od Prečína, Nadskálie, exp. JV, cca 500 m n. m. (6977; 1997) - 2 km S od Prečína, Hoľazne, exp. JV, cca 650 m n. m. (6877; 1997) - Ostrý vrch, JV od Hoľazní, exp. JV, 560-614 m n. m. (6877; 1997) - Sedlo medzi Hoľazňami a Ostrým vrchom, cca 600 m n. m. (6877; 1997) - 1 km V od Hoľazní, cca 500 m n. m. (6877; 1997) - 1 km J od Jabložového, nad údolím Hradnianky, exp. V, cca 500 m n. m. (6877; 1994-95) - 16. **Muránska planina.** Čremošná/Čremošná/, exp. SV, cca 650 m n. m. (7285; 1997) - Hrebeň SV od Čremošnej, cca 900 m n. m. (7285; Májovský & Magic 1970 SLO - ut *E. helleborine* resp. „*E. helleborine* s. l. autogam. ad *E. muelleri*“, Mered'a 1997) - PR Poludnica, pod vyhlídkou červeno znač. turist. chodníka, exp. JV, cca 750 m n. m. (7286; 1997) - Cigánka, pri ceste pozdĺž okraja lesa nad Dolinským potokom, cca 500 m n. m. (7286; 1996-97) - 17. **Slovenský raj.** J od Hrabušic-Pily, poved'a žltó znač. turist. chodníka na Palc, exp. S, 700-800 m n. m. (7088; 1997) - Palc, poved'a červeno znač. turist. chodníka, exp. JZ, 870-890 m n. m. (7088; 1997) - Kolisky, PR Kocúrová, exp. JV, 550-700 m n. m. (7088; Dražil in Leskovjanská, Dražil 1995 - ut *E. leptochila*, Mered'a 1997) - 21d. **Chočské vrchy.** Radičná, Dubravec, pri sedle s Čebraťou, exp. JV, cca 820 m n. m. (6981; 1997) - Čebrať/Čebrať/, JV. exp. pod vyhlídkou na červeno znač. turist. chodníku, 840-920 m n. m. (6981; 1997) - 22. **Nízke Tatry.** Údolie Čierneho Váhu: Čudenica/Cudzenica/, svahy nad Č. Váhom, exp. SZ-SV, 700-800 m n. m. (6984, 7084; 1997) - Milkovo, 0,8-1,5 km JZ od Suchého vrchu, exp. SZ, 850-900 m n. m. (7084; 1997) - Suchý vrch, exp. JZ, 850 m n. m. (7085; 1997) - Suchý vrch, údolie Svarinky, exp. JV, 650-850 m n. m. (7085; Vartíková 1972 SLO - ut *E. atrorubens*, Mered'a 1997) - Rigeľ, nad mostom cez Č. Váh pri Svarine, exp. J, 650-700 m n. m. (6985; 1997).

Obr. 1. *Epipactis komoricensis* Mered'a: (a) habitus, (b) kvet, (c) stípek a pysk (del. P. Mered'a sen.).

Pod'akovanie: Ďakujem RNDr. E. Fajmonovej, CSc., RNDr. A. Leskovjanskej a Mgr. O. Potůčkovi, ktorí mi svojimi terénnymi poznatkami pomohli pri vyhľadávaní lokalít *E. komoricensis*, môjmu otcovi za všestrannú pomoc pri štúdiu kruštikov a p. J. Kaličiakovi za pomoc pri terénnom výskume.

Literatúra

- Futák J., 1980: Fytogeografické členenie. p. 88. - In: Mazúr E. (ed.), Atlas Slovenskej soc. republiky. Veda, Bratislava.
- Leskovjanská A. & Dražil T., 1995: Zoznam vzácnych a ohrozených druhov vyšších rastlín Národného parku Slovenský raj. - Bull. Slov. Bot. Spoločn., Bratislava, 17: 160-165.
- Mereďa P., 1996: *Epipactis komoricensis*, spec. nova (*Orchidaceae*) - eine neue autogame Sitter-Art aus dem *E. leptochila*-Aggregat aus der Slowakei. - Preslia 68: 125-134.
- Mereďa P., 1998: *Epipactis komoricensis* Mereďa - nový druh kruštika zo Slovenska. - Roezliana 27: 32-34.
- Vlčko J., 1996: Rod *Epipactis* na Slovensku. - Kand. diz. práca (msc.), depon. in LF TU Zvolen.

Výročia osobností v roku 1998, ktoré sa zaslúžili o poznanie flóry Slovenska

- 4. januára 1818 - pred 180 rokmi sa narodil v Revúcej Gustáv Reuss, lekár a botanik. Autor diela Květena Slovenska (1853).
- 6. januára 1818 - pred 180 rokmi sa narodil v Kežmarku Fridrich Hažlinsky, botanik a pedagóg. Autor floristických prác a prác o lišajníkoch, machoch, hubách a rozsievkach zo Slovenska.
- 17. januára 1723 - pred 275 rokmi sa narodil v Sátoralyaujhely (Maďarsko) Anton Revický - jezuita, profesor na univerzitách v Trnave, Budíne a Pešti. V jeho učebniciach nájdeme anatómiu, morfológiu a fyziológiu rastlín.
- 15. februára 1768 - pred 230 rokmi sa narodil v Kežmarku Samuel Genersich, botanik a lekár. Jeho práce sa týkajú flóry Spiša.
- 18. februára 1908 - pred 90 rokmi zomrel v Martine organizátor slovenského vedeckého života, r. kat. kňaz Andrej Kmeť - historik, archeológ, botanik.
- 14. apríla 1808 - pred 190 rokmi sa narodil na hrade Červený Kameň v Malých Karpatoch Ján Nepomuk Siebenfreund, lekárnik a poľnohospodársky výskumník (pomológ, chovateľ príadky morušovej).
- 30. apríla 1848 - pred 150 rokmi zomrel v Bratislave Pavol Ballus, mestský radca. Vo svojom diele Presburg und seine Umgebung (1823) vymenoval rastliny z okolia Bratislavy, ktoré Š. Lumnitzer neuviedol vo svojej flóre Bratislavy. Narodil sa 18. decembra 1783 v Modre - pred 215 rokmi.
- 6. mája 1798 - pred 200 rokmi sa narodil v Bielsku (Poľsko) Alexander Zawadski, poľský prírodovedec. Floristické údaje publikoval z Východných Karpát, Babej Hory a Tatier. Podľa Zawadského je nazvaný pieninský endemit *Dendrathera zawadskii* (Herbich) Tzvelev - chryzantéma pieniská. Zomrel 5. júna 1868 v Brne - pred 130 rokmi.
- 8. mája 1788 - pred 210 rokmi zomrel v Pavii (Taliansko) Ján Anton Scopoli, taliansky botanik, mineralóg a lekár, ktorý pôsobil ako profesor na Banskej akadémii v Banskej Štiavnici. Z okolia opísal viaceré druhy húb. Narodil sa 3. júna 1723 - pred 275 rokmi v Cavalese.
- 31. mája 1618 - pred 380 rokmi zomrel v Augsburgu Juraj Henisch, lekár, botanik a humanistický vzdelanec. Vo svojich dielach (Artzbüchlin, 1754 a Artzgarten, 1575) študoval účinky liečivých rastlín.
- 15. júna 1923 - pred 75 rokmi zomrel v Pezinku ev. kňaz Jozef Ludevít Holuby, slovenský botanik a národopisec.

(pokračovanie na str. 99)